

Glesbygdsverket, maj 2001
Anna-Karin Johansson
Susanne Stenbacka

SEX INFLYTTNINGSRIKA BYGDER – EN INTERVJUSTUDIE

1 Inledning	2
2 Syfte och metod.....	2
3 Inflyttarna och deras motiv	3
4 Invånarnas roller och agerande.....	5
Eldsjälar	6
5 Områdets identitet, kultur, attraktion och föreningsliv	7
Utifrån- och inifrånbilder.....	8
6 Boende och bostadsmarknaden	9
7 Service och infrastruktur och uppfattning kring denna	10
8 Möjligheter till försörjning.....	11
9 Hur tillvaratas eventuellt lokalt engagemang? / Kommunens roll och syn på landsbygden	12
10 Sammanfattande analys.....	13

1 INLEDNING

En central fråga för många beslutsfattare på såväl nationell, regional som lokal nivå är ”hur fungerar den samhällsplanering som på bästa sätt kan bidra till ökad inflyttning i gles- och landsbygdsregioner utanför storstadsstråken?”

Inför Glesbygdsverkets förra årets Årsbok 2000 genomfördes en studie över flyttningar mellan åren 1994 och 1998. Med hjälp av GIS, Geografiskt informationssystem, är det möjligt att studera flyttningarna på en mer detaljerad nivå än kommunnivå och resultaten visade att många lands- och glesbygder över hela landet hade ett inflyttningsöverskott i åldrarna 30-64 år under denna femårsperiod.

För att få ökad kunskap om vad som påverkar en positiv befolkningsutveckling har tre studier genomförts inför årets Årsbok 2001. I den ena studien, som baseras på ett kvantitativt material, har Glesbygdsverket identifierat ett antal områden, eller bygder, i lands- och glesbygder som har en särskilt god utveckling vad gäller inflyttning i dessa åldrar¹. Med hjälp av detta material har ett antal bygder identifieras som inom ramen för föreliggande studie har undersökts med syfte att besvara frågor av mer kvalitativ karaktär. Dessutom har en tredje studie gjorts, där telefonintervjuer med verksamma mäklare i respektive urvalsområde genomförts²

2 SYFTE OCH METOD

Syftet med intervjuundersökningen är att utöka kunskapen om vad som kan ha påverkat den positiva befolkningsutvecklingen i sex bygder. Aspekter som har att göra med boende- och livsmiljön, med arbets- och fritidsförhållanden kan belysas utifrån olika perspektiv. I föreliggande studie har vi eftersträvat att dels fånga kommunens syn på landsbygden och dels så kallade ”nyckelpersoners” bild av bygderna.

Intervjuer har genomförts med dels en eller ett par kommunala tjänstemän i respektive kommun samt med ytterligare två personer boende i bygden och med god kännedom om sin bygd. Vi kallar dem ”nyckelpersoner”. Det innebär att 3–5 personer i varje kommun har intervjuats, sammanlagt 21 personer. Nyckelpersoner kan vara personer som är aktiva i en utvecklingsgrupp eller förening eller lokala näringsidkare. Några av dessa nyckelpersoner är inflyttade till bygden sedan några år tillbaka medan andra har växt upp på platsen och alltså tillbringat större delen av livet där. Det innebär att vi har kunnat ta del av inflyttarnas perspektiv såväl som ”de etablerades”. Frågornas karaktär och

¹ Glesbygdsverket W. Pichler, maj 2001

² Jamtu, 2001

intervjupersonernas olika roller innebär att de intervjuade i olika grad har besvarat frågorna utifrån sin roll som ”offentlig person” eller tjänsteman respektive som privatperson. Eftersom det är svårt att dra gränsen och eftersom materialets karaktär varierar, är intervjupersonerna och bygderna anonyma i redovisningen.

Intervjuerna har varit semistrukturerade, vilket innebär att vi utgått från ett antal teman och huvudfrågor men att dessa teman och frågor har utvecklats olika i de olika intervjuerna beroende på den intervjuades egna kunskaper, associationer och erfarenheter. Frågornas karaktär var således sådan att de tillät den intervjuade en stor frihet vad gällde att formulera svaren. Fördelen med denna typ av intervju är i detta sammanhang att stor hänsyn tas till bygdens särart och till de unika förhållanden som råder i respektive område och respektive respondents erfarenheter. Varje bygd kan således betraktas som unik men de har också gemensamma drag.

De sex fallområdena har valts ut från 184 områden vilka identifierats med hjälp av följande kriterier: 1) de har en hög andel inflyttare 30-64 år relativt befolkningen i samma åldersgrupp. 2) de har förhållandevis många långväga (>100 km) inflyttare och 3) ett förhållandevis stort inflyttningsöverskott i åldrarna 30-64 år. Metoden beskrivs mer detaljerat i ovan nämnda underlagsrapport. De sex fallstudieområdena har valts ut i två steg. Det första steget innebar att ta bort utpräglat turistiska och rikskända områden. Det andra steget innebar att slumpmässigt välja områden inom olika regioner. Två områden finns i Skogslänens inland, två i Skogslänen övrigt och två i Övriga Sverige, enligt Glesbygdsverkets indelning i Årsbok 2001.

3 INFLYTTARNA OCH DERAS MOTIV

Inflyttarnas bakgrund, karakteristika och skäl till att flytta finns naturligtvis i en bred uppsättning av varianter. Några aspekter tas upp av flera inflyttare medan andra kan vara utmärkande för en eller ett par personer. Här återges de aspekter som anses betydelsefulla i sammanhanget, som kan bekräfta tidigare kunskap och förhoppningsvis bidra till ny.

Om vi börjar med de motiv till landsbygdsboende som de intervjuade har delgivit oss kan vi snabbt få en bild av vad som enligt några av landsbygdsens invånare kännetecknar en god boende- och livsmiljö.

Några motiveringar är gemensamma för flera som att man talar om att man är trött på jäkt och stress, vill ha livskvalitet, lugn och en förändrad boendemiljö. Parallellt med detta betonar olika personer olika delar i boendemiljön beroende på upplevelser i omgivningen. Värdet av ”att aldrig behöva låsa bilen” betonas i ett område då man vet att närliggande bygd varit utsatt för en del stölder; hemlängtan trycker man särskilt på i ett par andra områden. Åtminstone ett av dessa områden har, enligt de intervjuade, en stark tradition av att människor har en dragning till hemorten. I det andra området förklarar man det med att människorna i regionen ”är lite speciella och att detta kanske yttrar sig i hemlängtan”. Ytterligare ett motiv för landsbygdsboendet uppges vara tillgång till ett eget ostört utrymme³, möjligheten att få utrymme för verksamheter, att ha tillgång till en verkstad där man kan vara avskild och föra oväsen.

Ett par av de intervjuade menar att billiga hus kan vara skäl för inflyttning. Flera tidigare studier har emellertid påtalat att ekonomin sällan anges som skäl för flytten till landsbygden⁴. Generellt i denna studie är att alla beskriver priserna som låga (vissa fritidshusområden utgör exempel på undantag) men

³ Liknande resultat återfinns i Stenbacka (2001)

⁴ Stenbacka (2001), Forsberg & Carlbrand (1993), Wallhammar (1986).

att det å andra sidan inte betyder att utbudet är obegränsat. Tvärtom verkar fastigheterna inte stå tomma särskilt länge, det finns alltid någon som har väntat på en möjlighet. I sammanhanget "låga priser" är det dock betydelsefullt att komma ihåg att boendekostnaden i sig kanske inte sjunker, men att "man får mer för pengarna", hus och mark i stället för lägenhet eller radhus. De längre resorna kan dock innebära att ekonomin totalt sett blir densamma. Det är alltså inte priserna i sig som lockar människor till landsbygden, däremot det man kan åtnjuta för en specifik summa pengar.

Att många människor är trötta på jäkt och stress, vill ha livskvalitet, lugn och förändring kan ses som uttryck för att man vill komma ifrån den livssituation man har för närvarande⁵. På så sätt finns både repellerande och attraherande faktorer som styr ett flyttningsbeslut. De repellerande faktorerna har att göra med platsen där man bor innan flytten som exempelvis störande trafik eller ett för ansträngande livstempo. De attraherande faktorerna finns i den miljö man flyttar till och har att göra med vilka intentioner hushållen har med sin boendemiljö⁶. En intervjuundersökning i fyra församlingar i Mälardalen visade att landsbygdsboendet kännetecknas av särskilt fyra värden: lugn, frihet, delaktighet och oberoende. Flera av de intervjuade i föreliggande studie uppger liknande motiv och ett par av de intervjuade som talar om lugn och ro och byte av livsstil och som flyttat från Stockholms län uppger att "det var många som skulle vilja göra samma sak, när vi flyttade hit".

Vilka är då de människor som tagit steget och flyttat till dessa bygder? Motiven så som de har framställts både av de inflyttare vi intervjuat samt av de personer som kommit i kontakt med inflyttare säger oss alltså att dessa människor vill ha lugn och ro och utrymme både för kropp och själ. I de områden som undersökts i denna studie utgörs inflyttarna av 56 procent 30-64 åringar, 18 procent av barn, lika stor andel ungdomar samt 8 procent äldre. Det är således en hel del barnfamiljer men ett område avviker på denna punkt, där det inte har flyttat in något barn. I övriga områden är var 5:e inflyttare barn.

I områden med fritidshus upplever de intervjuade att flera av inflyttarna är pensionärer. Det är inte ovanligt att man bygger till sitt fritidshus och flyttar dit permanent när man inte längre är beroende av exempelvis avståndet till arbetet.⁷ De intervjuade talar i olika utsträckning om vikten av att ha anknytning till området innan man flyttar dit. Anknytningen hänger ihop med det ovan sagda om hemlängtan och om hembygds dragningskraft⁸, men också med rent fysiska tillgångar som en släktgård eller ett fritidshus. När de intervjuade uttalar sig om inflyttare som *inte* har tidigare anknytning till området ger de både exempel på att de har flyttat dit på grund av man tyckte det var vackert när man var på genomresa med bil men även att det finns tillgång till billiga bostäder att hyra. I ett område framförs åsikten att socialbidragstagare från andra kommuner flyttat in just på grund av billiga boendekostnader. Det hushåll vi träffade som flyttat till platsen utan att ha någon anknytning men med en idé om entreprenörskap menar att huset var det rätta samt att de blev förtjusta i den omgivande natur- och kulturmiljön. Eftersom de valt boplatser med hänsyn till omgivningarna är de också skeptiska till förändringar. Ett par som flyttat från en större stad till den nuvarande platsen menar att de inte skulle se positivt på nytillkommande bebyggelse i den omdelbara närheten. Någon enstaka villa längre in i skogen skulle gå bra men helst skall det mesta se ut som det gjorde förr.

Flera av inflyttarna kommer från områden inom den egna regionen eller landsdelen. Till ett par av de studerade områdena anger de intervjuade att många inflyttare kommer från Stockholm och övriga Mälardalen. Anledningen kan tänkas vara att många flyttat till de större städerna tidigare och nu vill

⁵ Se även Jamtu (2001)

⁶ Se Stenbacka (2001).

⁷ Se också Stenbacka (2001).

⁸ Se också Borgegård m fl (1993).

återvända, men även att en region av tradition är ett vanligt mål för exempelvis stockholmsturister. Något som uppges vara gemensamt för flera av inflyttarna är att de tidigare varit bosatta i tätorter.

Inflyttarnas sysselsättning varierar både mellan och inom områdena. De som är egna företagare sysslar i flera fall med turismrelaterad verksamhet, hantverksservice eller konsultverksamhet. I ett av områdena som till en del kan karakteriseras som ett fritidshusområde, nämns att flera förtidspensionärer har flyttat in. Pendling är vanligt i alla områdena och då kan det vara så att man behållit sitt tidigare arbete och endast bytt boende. I vissa områden finns möjlighet att pendla till en eller flera centralorter med de möjligheter som arbetsmarknaden där ger och de intervjuade i dessa områden upplever att inflyttarna har högre utbildning, jämfört med de områden med en i högre grad lokal och ensidig arbetsmarknad. I ett par av de områden som inte har samma pendlingsmöjligheter uttrycker man att "man tar vad som finns" och att boendemiljön därför har högre prioritet.

4 INVÅNARNAS ROLLER OCH AGERANDE

De inflyttade smälter vanligtvis in i den nya miljö dit de kommit, vilket kan innebära att man deltar i de gemensamma aktiviteterna och har liknande mål med sitt boende som övriga befolkningen. Emellertid uppfattas inflyttarnas deltagande i föreningsliv och grad av aktivitet olika i olika bygder. I ett par av områdena uppfattas flera av inflyttarna som driftiga och aktiva. Här anser man att inflyttarna, men även de som regelbundet besöker sina fritidshus inom området, i vissa fall kan se möjligheter på ett annat sätt eftersom de är "utomstående". I ett par områden ansåg man, tvärtom, att inflyttarna engagerade sig mindre än andra, vilket enligt de intervjuade skulle kunna bero på pendlingen. Man menar att man inte får tid över till aktiviteter när man pendlar långa sträckor. Någon annan menade att de som flyttar in kanske flyttar från ett aktivt och hektiskt liv och nu vill ta det lugnt.

I intervjuerna försökte vi också utröna om inflyttare och "etablerade" träffas och har gemensamma intressen eller om det är vanligare att man umgås inom "sin grupp". I ett område ansåg de intervjuade, som var nyckelpersoner inom bygdens föreningsverksamhet, att inflyttarna verkade ha lättare att hitta varandra och svårare att komma in i de sociala nätverk som de etablerade utgör. Detta trots att man från en förening alltid hälsade nya invånare välkomna med en blomma för att snabbt få dem att känna sig tillhöriga bygden. Uppfattningen att det kan vara svårt att "komma in" finns även i andra områden, "det tar tre generationer innan man är etablerad". Samtidigt är uppfattningen den att det verkar ha skett en förbättring, att man "har vant sig vid nya människor". På något ställe har man till och med "sålt till tyskar".

Ett antagande är att en bygd som möter många inflyttare eller ett flöde mellan ut- och inflyttare kan upplevas som öppnare av inflyttarna eftersom där finns andra hushåll med liknande bakgrund och idéer om vilken boendemiljö de vill ha. Som inflyttare upplever man sig då inte heller så speciell som man kan göra om man flyttar till en bygd där befolkningen är mer stationär.

Det är dock inte så enkelt som att de etablerade "har svårt för nya människor" medan de nyinflyttade är mer öppna. Ett par av de inflyttade personerna vi intervjuade menade att de flyttade hit bland annat för att områdets kulturmiljö hade särskilda kännetecken och de vill inte att den förändras. Det finns ett värde i att åtminstone den fysiska omgivningen är som den alltid har varit. Ny bebyggelse och eventuell inflyttning är visst välkommen, men i så fall inte i den omedelbara närmiljön utan på mer avskilda platser. En liknande uppfattning kunde man skönja även på andra platser. Eftersom inflyttarna i flera

fall valt boendemiljön med hänsyn till den fysiska karaktären och den "sociala ordningen" är de kanhända mer skeptiska till förändring⁹.

Aktiviteten för övrigt bland de etablerade är förstås varierande. Man hjälps åt mer eller mindre kring särskilda aktiviteter. Någon uttryckte att detta har ett värde i sig, att hjälpas åt, vilket han menade inte sker i lika stor utsträckning i stan¹⁰. Både män och kvinnor är delaktiga men innehar traditionella roller. Det vill säga männen gör det "tunga arbetet" som att arbeta med vägar, sköta parkeringen vid evenemang. Kvinnor sköter serveringen, inreder bystugor osv. Intressen skär ibland över de traditionella könsgränserna: männen lär sig baka tunnbröd och kvinnor jagar.

Aktiviteterna kan vara ideella eller en del i den egna verksamheten. I "våra" områden förekommer verksamheter som drivs kollektivt nästan överallt, om än i varierande omfattning. I en bystuga fanns många som var engagerade och drev olika verksamheter men under "samma tak". I ett annat område var det framför allt en person som var drivande, ett slags individuellt engagemang men med kollektiva mål. I båda dessa fall är det naturligtvis svårt att få kunskap om övriga boendes delaktighet i aktiviteter och känsla av samhörighet.

Eldsjälar

Eldsjälars betydelse brukar framhållas när det gäller landsbygdsförändring och – utveckling. De bidrar också till att vidarebefordra den regionala eller lokala identiteten¹¹. En eller ett par personer kan ha stor betydelse för huruvida bygden uppfattas som aktiv och levande eller som ett område på tillbakagång.

Det är naturligtvis svårt att definiera vad som utmärker de aktiva personer vi kan kalla eldsjälar, aktiviteter som på något sätt skall främja området eller bygden kan ju bedrivas på flera sätt. Några av de vi talat med är aktiva som ledare för lokala föreningar eller grupper. De tar initiativ till projekt eller nya föreningar och verkar för lokal sammanhållning genom att få människor att träffas och gemensamt arbeta för olika mål. Konkret kan det innebära att rädda en affär, att genomföra ett evenemang som en marknad eller att driva en camping under några sommarmånader. Ett annat sätt att arbeta för ett område eller en bygd är att driva sitt företag där, och att se på sitt företag som knutet till platsen och i och med detta som en del av platsens image och utveckling. Det skiljer sig naturligtvis mellan olika företag, ett värdshus har ju till exempel andra förutsättningar än en revisionsfirma.

Vi fann särskilt i ett par områden att det handlade om en eller ett par personer som såg det som sin uppgift att vara drivande och sammankallande och ibland också utgöra bygdens kontaktperson gentemot exempelvis kommunen. En kommunal tjänsteman uttrycker det som att det finns "profiler som går i bräsch". Bland deras egenskaper nämns att de kan hantera kommun och press samt att de har ett bra kontaktnät eller ser till att skaffa sig det.

Från kommunhåll uttrycks det explicit att de enskilda personerna är mycket viktiga och att driftiga personer behövs. Kommunen ger därmed uttryck för att personer utanför den kommunala verksamheten är viktiga för att starta och driva projekt; de huvudsakliga initiativtagarna. Å ena sidan lägger kommunen över ansvaret på enskilda eller grupper av individer men å andra sidan får dessa också lättare att påverka sin närmiljö och vara en del av utvecklingen¹².

⁹ Se också Forsberg & Carlbrand 1993 och Stenbacka 2001 för liknande resultat.

¹⁰ Se också Stenbacka, 2001, om "delaktighet" som ett viktigt begrepp vad gäller landsbygden som boendemiljö

¹¹ Ekman 1986

¹² Se Berglund 1998 om lokala utvecklingsgrupper och demokratiaspekter

En kvinna som vi skulle kunna kalla för "eldsjäl" menar att det viktiga är att skapa sammanhållning och framtidstro. I detta ryms det en strävan efter att finna positiva sidor snarare än att älta problem. En annan engagerad person från samma område menar att det är de "lokala intressena" som förenar. Då har det mindre betydelse om den som är engagerad bor i bygden, har sommarstuga där, är nyinflyttad eller etablerad sedan länge. Från ett annat håll påpekas att det är just när man kommer utifrån som man ser möjligheterna. Men det är viktigt att de etablerade eller bofasta är med.

Om man ser till bygdens intresse och föreningars överlevnad kan det ligga en fara i att låta en person arbeta ensam och att förlita sig på dennas kapacitet. Om nyckelpersonen blir sjuk eller flyttar kan hela verksamheten avstanna. En förening var mycket livaktig under en period men när den drivande personen avled försvann "gnistan" och det skedde en avsevärd nedtrappning av aktiviteter.

5 OMRÅDETS IDENTITET, KULTUR, ATTRAKTION OCH FÖRENINGSLIV

"Det finns en bystolthet som vi inte vet vad den bottnar i mer än att det är väldigt vackert."

Ett områdes identitet – det vill säga hur området uppfattas av de som bor där – och image – hur det uppfattas av människor utifrån – byggs upp av både dess fysiska och dess sociala innehåll¹³. Fysiska platser består av både byggnader, vattendrag, sjöar, skogar och ängar men också av sociala nätverk som kan yttra sig i föreningsliv, i "socialt klimat" och relationer mellan människor.

Det fysiska innehållet, som vi ser och upplever när vi vistas i området eller tillägnas med hjälp av foton och beskrivningar kan bestå av natur, historiska platser och byggnader. De gör dels att en bygd eller by blir känd utåt och dels finns det många gånger något gemensamt att samlas kring. Sådana attribut har naturligtvis också betydelse för turismnäringen, och kan utgöra en väg till ökad inflyttning bara genom att förbipasserande stannar och får en relation till platsen. Sådana tankar har uttryckts i ett par av bygderna. Det är svårt att uttala sig om huruvida dessa tendenser är tydliga, men vi råkade i ett par fall på berättelser om inflyttare som kommit sedan de stannat på platsen som turister i ett första skede.

Bygdens sociala innehåll är också betydelsefullt som identitetsskapande faktor. I ett av områdena är det teaterföreningen som utgör en av två primära samlingspunkter. Även om det inte är så många personer som aktivt ägnar sig åt skådespeleri har föreningen många andra funktioner. Huset där föreställningarna äger rum utgör även en samlingslokal för bygdens invånare. Där finns en cafeteria och försäljning av hantverk. Den andra gemensamma platsen är bygdegården, där det arrangeras kurser och träffar av olika karaktär. Från traditionell julgröt till pizzabakning i stenugn. I samma bygd finns en kulturhistoriskt intressant byggnad som fungerar som konferensanläggning. Den omtalas dock inte alls på samma sätt, kanske för att den inte nyttjas av de boende utan endast utgör ett "landmärke", något som finns på kartan och som fungerar som ett kännetecken "utåt", mot övriga regionen.

När det gäller sociala aktiviteter kan man skilja mellan de som ständigt finns i bygden, som en lanthandel och punktvis återkommande evenemang, som exempelvis en marknad eller en musikfestival¹⁴. På vissa platser kan det fysiska vara särskilt viktigt, som exempelvis en älv eller ett kulturlandskap som de boende känner att de hör hemma i. En av de intervjuade menar att en anledning till att människor väljer att flytta till deras landsbygd är just känslan av "att höra hemma". Vardagliga aktiviteter kanske är knutna till den fysiska miljön som fiske eller att vandra i skog- och

¹³ se t ex Stenbacka 2001

¹⁴ Liepins (2000).

ängsmark. En kommunal representant menar att det speciella landskapet har betydelse när det gäller återflyttningen; upplevelser av berg och dalar och vatten lever kvar i människors medvetande och utgör en del av en livsmiljö man vill återuppnå.

På flera platser uttrycks det tankar om att identiteten är kopplad till den egna byn, det vill säga den omedelbara närheten, snarare än till "området" eller bygden i ett vidare hänseende. Det kan bero på avstånden byarna emellan, men också på traditionella förhållanden vad gäller samarbete och kontakter. En kommunal tjänsteman uttrycker det som att "inflyttarna känner samhörighet med sitt eget område, inte med kommunen." I en bygd, där det är relativt långa geografiska avstånd mellan byarna syns en stor del av de aktiviteter som pågår vara platsövergripande. På annat håll, med betydligt kortare avstånd mellan byarna, känner inte de intervjuade till särskilt mycket om grannbyarnas aktiviteter, förutom de stora turistsatsningar som genomförs med gemensamma krafter. I den senare anordnas en vecka under sommaren då byarna ansvarar för varsin dag. Då uttrycks en samhörighet över ett större geografiskt område än den egna byn.

Utifrån- och inifrånbilder

Ann-Kristin Ekman¹⁵ talar om lokal identitet, hembygd och regionalism utifrån två nivåer, som hon skriver har med "utifrån- respektive inifråndefinitioner att göra". För det första, den regionala eller kommunala särarten kan användas som ett politiskt slagträ eller för att locka turister. Gamla traditioner betonas och kan sägas vara en definition av bygden som bygger på ett utifrånperspektiv. Den lokala identiteten kan, för det andra, vara en slags medvetandedimension hos de människor som bor på en plats. Då står kunskapen om människor, händelser och platser i centrum och utgör en gemensam kultur.

I intervjuundersökningen har vi försökt fånga båda dessa typer av identiteten eller regionalismen. Vi frågade vad som kännetecknade området för en utomstående samt vilka företeelser som brukar lyftas fram i turismsammanhang eller annan marknadsföring och fick därmed kännedom om den så kallade "utifrån-definitionen". Ett område kan marknadsföras av exempelvis kommunen eller ett turistföretag och då är ofta områdets naturgeografiska och historiska/kulturella innehåll i fokus, t ex en spelmansstämma eller dag som ägnas åt ett specifikt historiskt fenomen. Eftersom det ofta råder konkurrens mellan olika områden vad gäller att fånga turister, har ett område medvetet valt att marknadsföra sig som småskaligt, familjevänligt och med en orörd natur snarare än att satsa på att utöka och därmed driva upp förväntningarna.

Den andra dimensionen kan i viss mån sägas vara knuten till den första på så sätt att den ofta tar sin utgångspunkt i samma fysiska fenomen som exempelvis en älv eller en byggnad. Det gemensamma arbete som skapar sociala nätverk och lokalkännedom, kan exempelvis vara knutet till uppförande av ett vandrarhem eller ett gemensamt arbete kring en festival. För de boende är det då händelser knutna till arbetet, kunskapen om exempelvis olika personers delaktighet och medvetenheten om att man delar känslorna för en plats eller en miljö med andra som utgör identiteten.

En stark lokal identitet kan vara förankrad i föreningslivet men det varierar om och när inflyttarna integreras i detta (se även avsnitt 4). Engagemanget kan yttra sig på olika sätt: genom ideellt föreningsarbete, genom entreprenörskap eller helt utanför de organiserade föreningarna. I ett område framhålls en livaktig förening som bidragande till att dels ge bygden ett "ansikte utåt" och därmed bidra till att öka trivseln och kännedomen om bygden. "Det gör att bygden är känd utanför de egna

¹⁵ Ann-Kristin Ekman 1986

gränserna". De olika bygderna uppvisar stora variationer vad gäller föreningslivet. På något håll uttrycks det som att det är för många föreningar, det går helt enkelt inte att hitta medlemmar till alla vilket gör att de blir mycket små. Ett problem med för många och för små sammanslutningar är, förutom själva drivandet av dem, att kommunens tjänstemän upplever det som en nackdel att ha flera kontaktpersoner. Detta gör det svårt att få en samlad bild över vad som pågår och därmed vad man exempelvis skall ge bidrag till. Ett sätt att lösa detta är att skapa *en* slags paraplyorganisation med olika intresseavdelningar.

På ett par platser uttrycks det som positivt att utgöra ett begränsat befolkningsantal. Det innebär att många känner att det viktigt att hjälpas åt och att ställa upp när det behövs ideell arbetskraft. Det kan också leda till ökat deltagande i kurser och aktiviteter som anordnas. En känsla av att "det som sker här ute ska man ta del av" finns. Kanske beror detta på att det finns ett så begränsat urval av aktiviteter och att man ofta har personkännedom om den som anordnar och om vilka som deltar.

Ett par sammanfattande uttalanden om vad som är viktigt i avseende att känna samhörighet är att "det är viktigt att det händer något" och "betydelsen av att alla hjälps åt". Ett konkret exempel på vad som kan skapa sammanhållning är iordningställande av exempelvis en samlingslokal. Ett nyöppnat vandrarhem är ett sådant exempel. Uttalanden som att "händer det något så kommer det folk" vittnar om människors engagemang för det lokala.

Komplexiteten i detta resonemang kan sammanfattas i att en och samma intervjuperson i ena stunden säger att han är tveksam till om det finns någon lokal identitet och i nästa att "det tar tre generationer innan man blir bofast". I en annan by i samma bygd har några personer tillsammans skrivit och givit ut en bok om bygdens historia, ett konkret projekt att samlas kring och som uttrycker en i någon mån gemensam hållning gentemot bygden – samtidigt som det inte är självklart att det går att samordna midsommarfirandet. Ovanstående visar att identitet och image knappast kan ses som existerande eller inte, det handlar snarare om gradvisa skillnader i hur starkt det upplevs och till vad det relateras.

6 BOENDE OCH BOSTADSMARKNADEN

Gemensamt för de områden vi har besökt är att bostadsmarknaden består av äldre hus som blir lediga (exempelvis genom flytt eller dödsbon). "Här byggs inga nya hus men de fastigheter som finns hålls i gott skick" menar en av de intervjuade. Fastighetspriserna beskrivs som låga. Det förekommer så gott som ingen nybyggnation alls eftersom andrahandsvärdet är så lågt. Banker är ovilliga att låna ut pengar till nybyggnation och de hushåll som egentligen skulle vilja bygga nytt vågar inte eftersom de vet att de knappast kan få tillbaka insatsen vid eventuell försäljning.

Fritidshus byggs däremot på några platser i bygderna. På många platser används gamla gårdar till fritidshus; när ägarna avlidit lämnas inte fastigheten till försäljning utan står tomma större delen av året.

Det råder delade meningar om huruvida det är lätt eller besvärligt att köpa mark. Tillgången är god och det är antagligen inget problem att få köpa, men ett par av de intervjuade uttrycker att de stött på problem. På ett par platser har det uttryckts att "markens värde", det vill säga människors upplevelser av markens värde kanske mer emotionellt än ekonomiskt, påverkar tillgången till mark och hus på ett negativt sätt. Även om det inte är en tradition att "hålla på marken" kan dels meningsskiljaktigheter inom en släkt, och dels en uppfattning om tryggheten i att äga mark, leda till att hus står tomma. En annan aspekt av markägandet är att det till marken många gånger hör jakträttigheter, och då kan det vara av vikt att marken stannar inom familjen.

Bostäderna i sig utgörs vanligtvis av friliggande villor. I ett av områdena fanns det ett fåtal kommunalt ägda lägenheter men kommunen sålde dessa och nu används de inom turismnäringen istället. Eftersom centralorterna ibland innehåller tomma lägenheter finns det inte några bra skäl att bygga nya bostäder som lägenheter eller radhus, i kommunal regi på landsbygden. För 10–15 år sedan planerades det för en bostadsrättsförening i en annan bygd men då fanns inget intresse för detta bland de tilltänkta kunderna. Marken och planen finns dock kvar men intresset för att förverkliga idéerna finns inte nu heller. En allmän uppfattning är att de som ämnar flytta till landsbygden vill ha ett eget hus med stor tomt men att lägenheter eller radhus möjligen är aktuellt för äldre som inte kan bo kvar hemma. De som intervjuats berättar dock inte om några problem vad gäller äldreboendet. Hemtjänsten kommer så länge det går bra att bo hemma och äldreboende finns vanligen på mellan ett och fem mils avstånd.

I en bygd finns ett mindre villaområde med traditionella arbetarbostäder (enfamiljshus) som hyrs ut. En av de intervjuade uttryckte det som ett problem att fastighetsägaren hyrde ut till hushåll som inte bodde långvarigt och som inte kände något ansvar för eller samhörighet med platsen. Den intervjuades uppfattning var att området marknadsfördes som ett billigt och naturnära boende vilket skulle locka människor som har svårt att få tag på en bostad i den kommun där de lever. Liknande förhållanden har upplevts i ett annat område med en grupp hus som var billiga och som därför "lockade problemfamiljer". Detta rykte lever dock inte kvar längre enligt den intervjuade. Ovanstående har inte bekräftats på något sätt, men det är intressant som ett exempel på hur förhållanden liknande storstädernas segregation även kan uppkomma i mindre bygder, om än i liten skala. Följderna kan dock bli att boende i området upplever att de bor "på stämplad mark", och att motivationen att förvalta området minskar.

Det är svårt att uttala sig om på vilket sätt bostadsmarknaden har betydelse för inflyttningen till en bygd. En tidigare intervjuundersökning med inflyttare till fyra landsbygdsförsamlingar i Mälardalen visar att flyttbeslutet är beroende av dels tidigare förutsättningar – som ägande av fritidshus, mark eller släktgård eller sociala band – och dels intentioner med boendet – huruvida man eftersträvar lugn och ro, sociala aktiviteter eller att utöva ett specifikt fritidsintresse. Bostaden i sig har en egen roll i varje flyttbeslut på så sätt att den kan utgöra huvudfokus som att ta över släktgården, eller utgöra en möjlighet att få bo i en viss bygd. De som har anknytning till en plats kanske flyttar till ett specifikt hus som en släktgård eller till ett fritidshus som de ägt sedan länge medan de som vill till landsbygden i allmänhet överväger flera lediga fastigheter som alternativ¹⁶.

På vissa håll råder det, bland de kommunala tjänstemännen, en uppfattning om att strandskyddet borde luckras upp på utvalda platser. För kommunen skulle det utgöra en möjlighet att marknadsföra sig som en kommun som kan tillhandahålla attraktiva boendemiljöer. Det skulle i så fall gälla ett fåtal utsedda områden inom kommunen, snarare än en generell generositet.

7 SERVICE OCH INFRASTRUKTUR OCH UPPFATTNING KRING DENNA

Servicenivån inom de studerade områdena kan kännetecknas som relativt låg. Ett par områden har en fungerande livsmedelsbutik men för övrigt är man hänvisade till butiker just i anslutning till områdena eller i närmaste tätort och detta kan innebära resor på ca 1-3 mil. Detta gäller även det mesta av kommersiell service men några undantag finns: ett par restauranger, övernattning och taxi (i område med betydande turismnäring). Lantbrevbärare finns i alla områden och denna service verkar fungera bra överallt. Den allmänna uppfattningen kring servicen verkar vara att man ställer in sig på de

¹⁶ Stenbacka, 2001.

förhållanden som gäller. Att de äldre får hemsändning och de yngre handlar på väg hem från jobbet tycks vara vanligt i de områdena där det finns en del arbetspendling. ”Kan man bevara butiken är det bra”, anser några samtidigt som de är medvetna om det dåliga utbudet och därför gör en stor del av inköpen på andra platser.

När det gäller den offentliga servicen finns exempelvis barnomsorg enbart som familjedaghem inom något av områdena. Grundskolor finns inom pendlingsavstånd på ca 1-3,5 mil dit barnen kan ta sig med oftast väl fungerande skolskjutsar. I ett av områdena finns ett litet bibliotek som drivs idéellt. Kommunen ansvarar för hemtjänst och ger hemsändningsbidrag för livsmedelsleveranser. En del äldre får matleveranser. I ett par av områdena anser man att det är onödigt att denna mat lagas i andra delar av kommunen och körs flera mil. Detta borde man kunna ordna lokalt. (I det ena fallet har kommunen en annan uppfattning enligt den intervjuade, se nedan.)

När det gäller transporter, är man överallt hänvisad till bilen. Busstrafik finns förvisso i begränsad omfattning ibland men då är den svår att nyttja. Har man arbetstider som inte överensstämmer med skoltiderna, är det svårt då bussarna/skoltaxi ofta kör skolbarnen. Vissa områden har kompletteringstrafik som ger ökade valmöjligheter men inte heller denna kan ersätta bilen. Därför är vägarnas standard föremål för många diskussioner. I de sydligaste områdena, som inte i så stor utsträckning drabbas av tjallossning, är man nöjd med vägarna och skötseln av dem men betonar dess betydelse. I de nordligare områdena poängterar man däremot mer eller mindre, vägarnas dåliga standard. Här påtalar man även ”de höga bensinkostnaderna”.

Infrastruktur i form av ISDN förekommer enbart i ett av områdena. För övrigt verkar det vara vanligt att ISDN finns i de byar/orter i kommunerna som har skolor. Bredband finns ännu inte någonstans men några kommuner är i färd med att formulera IT-strukturplaner för att kunna få ta del av de statliga stöd som kommer under 2001. I vilken utsträckning landsbygden blir berörd av en utbyggnad är oklart. Däremot uttrycktes förhoppning från någon av de intervjuade, att bredband skulle skapa möjligheter för landsbygden.

Tre citat får representera uppfattningen kring servicen eller bristen på service: ”Alla vet att det är en otryggare inramning.” ”Man åtsidosätter viss bekvämlighet men vinner en massa annat.” ”Man vet vad som finns och får planera efter detta.” Förväntningarna tycks vara lågt ställda, kanske särskilt bland de som flyttar in till dessa områden¹⁷. Kan man handla på vägen hem från arbetet förlorar man endast utrymmet för spontanitet. Utbudet är fortfarande omfattande. Varför servicen inte är ett så ”hett” ämne kan därför vara antingen att de flesta faktiskt *är* nöjda trots viss obekvämlighet och/eller att man inte har några förväntningar att det skall bli någon förändring.

8 MÖJLIGHETER TILL FÖRSÖRJNING

I de områden där vi intervjuat, finner vi att de människor som bor i områden inom pendlingsavstånd till flera tätorter, inte oväntat är sysselsatta inom ett bredare urval av näringar och yrken. Pendlingen är omfattande och man pendlar till jobb inom skola, omsorg, industri, byggsektorn, administration, mm. De områden som har längre pendlingsavstånd tycks ha en större andel sysselsatta inom jord- och skogsbruk. Här handlar det inte enbart om personer som driver eget utan även de som är anställda av exempelvis skogsbolag. I ett av områdena där det är långa avstånd till en alternativ arbetsmarknad, är flertalet sysselsatta med turism eller med sådant som har anknytning till turism. Dess motsats skulle kunna vara bygder där det finns flera tätorter inom pendlingsavstånd vilket också visar sig i invånarnas

¹⁷ se också Stenbacka 2001

mer varierande sysselsättningar. Den inomkommunala pendlingen till mindre orter med kommunal service som åldringsboende, barnomsorg och vård är betydande. Någon inpendling sker inte till områdena utom i något enstaka fall.

Man kan även säga att de av ”våra” områden som har längre pendlingsavstånd, har fler företag och arbetstillfällen, än de områden som karakteriseras av närhet till flera mindre orter och pendling. Exempel på verksamheter i sådana perifera områden är de som kan kopplas till turismen d v s boende, aktiviteter, service etc. Andra exempel är åkerier och hantverkare av olika slag.

Kombinationssysselsättning eller ”mångsyssleri” som ett sätt att kunna försörja sig lokalt, i den bygd där man bor, förekommer ibland men upplevs inte som särskilt vanligt. Men det finns ett par undantag av olika karaktär. I det ena området är det vanligt att man har flera sysslor och inkomster. Det uttrycks att ”man måste hushålla med de ojämna inkomsterna om man skall bo så här” och att man ”måste ha många ben att stå på och bredda sin verksamhet”. Ett exempel av detta slag är kombination av design/tillverkning/försäljning och guidning. Ett annat exempel är snöröjning/skotersafari/skötsel av fritidshus. I det andra området menar man att de informella bytena är vanliga - tjänster och gentjänster. I ett par andra områden menar man snarare att det här med tjänster och gentjänster minskar eftersom hela livssituationen på landsbygden är annorlunda. Idag måste man klara sig själv i större utsträckning.

Mindre tid spenderas i den bygd där man bor eftersom många arbetar en stor del av tiden samt pendlar längre sträckor. Det kan uttryckas som att människors nätverk blivit mindre lokalt förankrade, i stället är de knutna till ett flertal platser.¹⁸

Arbetsmarknaderna utanför områdena men inom pendlingsavstånd är av naturliga skäl mer differentierade, men har även olika karaktär beroende på område. Ett av områdena har en liten lokal arbetsmarknad. I en av dess få pendlingsorter har kommunen dragit ner och flera företag har försvunnit. Här finns ett call-centerföretag som ändå har svårt att hitta personal. Kommunen tror att arbetskraftsreserven håller på att ta slut och att det är svårt att få folk att pendla. Invånarna ser gärna att företaget etablerar sig där men inser att ISDN inte är tillräckligt. Några andra områden har andra förutsättningar för pendling. Från några av dessa områden når man arbetsplatser inom exempelvis tillverkningsindustri men ett par har även en del IT-jobb, inklusive enkla call-centerjobb. Att de boende i de studerade områdena skulle vara sysselsatta inom denna bransch, framkommer emellertid inte i intervjuerna.

I fyra av de studerade områdena kände de intervjuade till någon som distansarbetade, om än i begränsad omfattning. Det kan vara en till två personer som arbetar antingen med eget företag eller mot en ”fjärran” arbetsgivare. Exempel är en revisor med eget företag, en agronom också med eget företag och någon telefonförsäljare. På ett ställe hade försök gjorts men gick i stöpet p g a kommunikationerna (En ny mast visade sig vara för kort.).

9 HUR TILLVARATAS EVENTUELLT LOKALT ENGAGEMANG? / KOMMUNENS ROLL OCH SYN PÅ LANDSBYGDEN

Inom en kommun kan det finnas en eller flera uppfattningar om kommunens roll i samband med lokalt utvecklingsarbete. Eftersom flera av de intervjuer som genomförts har varit med lokala landsbygdsutvecklare kan vi säga något om deras syn på kommunens agerande. På en plats verkar tilliten till det kommunala vara stark, det råder en uppfattning om att ”om bara vi tar initiativen så

¹⁸ Se också Gorton m fl (1998).

kommer vi att få stöd". På en annan plats uttrycks inte alls den typen av förväntning: "Har väl försökt påverka någon gång men inte hjälper det." Det bör dock poängteras att dessa uppfattningar inte står i direkt relation till olika typer av verkligheter. På båda platserna upplevs, vid tiden för intervjun, samma typ av problem som har att göra med transport av mat till äldre. Inställningen till att lösa dem skiljer sig åt men någon lösning var inte på gång i någon av bygderna.

I en bygd upplevde tjänstemännen föreningslivet i kommunens landsbygdsdelar som alltför "spretigt" och ostrukturerat och att det var komplicerat att arbeta med dessa under sådana förhållanden. Därför bildades en paraplyorganisation och en "talesman" utsågs, som skulle kunna vara kommunens kontakt. Den kommunala tjänstemannen menar att detta har inneburit en "uppstyrning av arbetet" och att det finns många fördelar med att bara ha en samtalspartner. Nu finns det således en ordförandegrupp som handhar helhetsfrågor vad gäller landsbygdens utveckling och förändring. Det innebär att det finns några som ser till helheten samtidigt som det naturligtvis leder till slitningar mellan olika områden. En tjänsteman vi intervjuade erkände att grupperna tidigare betraktades som "kravmaskiner". En annan tjänsteman menar att "bygdeföreningarna ger impulser till kommunen, men det negativa är att de ibland bara ser till sitt eget". Att det finns en stark sammanhållning inom byarna betecknas som positivt, och beskrivs som en bra grund för att initiativen skall kunna komma inifrån.

Det förhållande som råder mellan en grupp och kommunens representanter kan ha föregåtts av en tid av prövningar, då gruppen kanske upplever att de ej tas på allvar och kommunen anser att det råder för oklara omständigheter runt förslag och idéer. En man som är ordförande i en lokal utvecklingsgrupp menar att kommunen visar respekt för gruppen och tar dem på allvar. Men han upplever att det är en inställning som gruppen har fått "bråka" sig fram till. I ett annat område var det en specifik fråga – hot om nedläggning av en affär – som utlöste ett lokalt engagemang. I stället för att lägga ner affären byggdes, med stöd av kommun och länsstyrelse, nya och bättre lokaler där även annan service finns tillgänglig. Detta projekt anses ha skapat framtidstro hos bygdens invånare samtidigt som kommunen fick upp ögonen för den lokala handlingskraften.

Utvecklingen har svängt, från att kommunala planerare och övriga tjänstemän var allmänt skeptiska till landsbygden och bara såg till kostnaderna till en mer intresserad hållning där landsbygden är en accepterad boendemiljö. Det innebär däremot inte att resurser automatiskt allokeras dit. Det kan dock betyda att synsättet från kommunalt håll inbegriper synen att "initiativ bör komma nerifrån" vilket kan tolkas som att man menar att de boende bäst vet vilka problem som finns och hur de kan lösas samtidigt som den kommunala arbetsbördan kan lättas när "planeringen" sker lokalt. Det är svårt att se exempel på en mer offensiv planering eller långsiktiga strategier för landsbygdens framtid. Många gånger kan det handla om lösningar på akuta problem men det finns även goda exempel där kommunen, på ett offensivt sätt, stött en bygd som man anser har förutsättningar.

10 SAMMANFATTANDE ANALYS: INFLYTTNINGSRIKA BYGDER

Boende & bebyggelse

Den inflyttning som har skett till de undersökta bygderna har skett till befintliga, äldre hus. Det byggs så gott som inga nya hus i något av dessa områden. Det är svårt att få lån eftersom bankerna är medvetna om att det inte går att få tillbaka de pengar som nybyggnationen kostat vid en eventuell försäljning. Det är inte heller ett så stort tryck på att bygga nytt – men det är svårt att veta vad som är orsak och verkan. Om man vet att det är omöjligt att låna och att marknadsvärdet är lägre än byggkostnaden är man naturligtvis inte angelägen även om man kanske skulle vilja bygga ett nytt hus. Man väntar hellre ut ett befintligt äldre hus till bråkdelen av priset.

Oftast finns det äldre hus till salu men de säljs snabbt. Det tycks även finnas en "reservstock" i form av sterbhus som ägs av släktingar men som inte utnyttjas. Denna outnyttjade bostadsresurs skulle kanske kunna utgöra attraktiva boendemiljöer för andra än de nuvarande ägarna.

På vissa, mer turistiska platser, byggs fritidshus. Permanentningen av fritidshus förekommer men verkar inte vara av särskilt stor omfattning. Några köper stugor som de renoverar och bosätter sig i permanent. Det finns enstaka exempel på boendeprojekt med tomter för bostadsrätter men de ekonomiska förutsättningarna har varit för dåliga.

Bygdernas sociala och kulturella innehåll

På vissa platser omtalas historiska fenomen och hur man knyter gemensamma aktiviteter och turistprojekt kring dessa. Ibland finns det inte gamla traditioner eller historiska platser i särskilt stor utsträckning, då kan man finna delaktighet i att t ex rusta upp en samlingslokal. Det gemensamma kan också bestå i enstaka händelser som midsommarfirande eller en halvaktiv hembygdsförening.

Att ett område har särskilda "landmärken" eller är känt för specifika evenemang betyder dock inte att alla invånare känner samhörighet med detta. Olika individer kan känna förankring till olika delar i lokalsamhället. Den upplevda samhörigheten med platsen kan också vara av mer individuell karaktär och anknyta till naturupplevelser eller till själva bostaden, särskilt om man köpt ett äldre hus som renoveras.

Det kan finnas motsättningar vad gäller vilka delar av en bygds karaktär som skall framföras i officiella sammanhang. Ett exempel gäller skoteråkningens eldorado kontra småskalig familjeturism.

Vilken betydelse har identitet och image för inflyttning till och utveckling i olika landsbygder? Tidigare studier¹⁹ visar liksom denna att människor många gånger har en bestämd uppfattning om vad det är som gör platsen specifik. Det kan vara närheten till havet, skogsbacken eller den omgivande kulturella miljön med exempelvis en herrgård eller bruksbyggnader. Ibland har det påverkat beslutet att flytta dit och ibland är det känslor som infinner sig när man bott en tid på platsen. Vetskapen om att man delar synen på platsen med andra samt att man använder platsen på liknande sätt – exempelvis för fiske eller friluftsliv – som övriga invånare kan, men behöver inte, bidra till delaktighet och underlätta mobilisering av gemensamma krafter.

Relation kommun – lokal aktivitet/ byinvånare

Kommunernas representanter betonar ofta vikten av att initiativ kommer inifrån eller nerifrån. De vill inte utgöra en påtryckande kraft "utifrån" Det är en inställning som överlåter initiativ och engagemang till invånarna. Om de bästa resultaten ges via initiativ inifrån kan kommunens uppgift minska och dessutom kan erfarenheterna säga att det blir mest lyckat på detta sätt. En förekommande uppfattning är att de som bor i ett område har bäst kännedom om vad som är möjligt och önskvärt. Någon av kommunerna talar om att deras roll i stället är att skapa förutsättningar för "inifrån-arbetet". Det kan de göra genom att ha en tydlig organisation, t ex en person som arbetar med landsbygdsfrågor och som är väl insatt i ämnet. De kan också ha som utgångspunkt att en viss del av tillgängliga resurser skall lokaliseras till landsbygden – eller genom att bistå med hjälp och kapital vid ansökningar om EU-medel.

På vissa platser verkar det vara framför allt äldre, sedan länge etablerade bybor, som är aktiva inom föreningsliv och arrangerande av aktiviteter. På andra platser är det inflyttarna. Det finns olika sätt att

¹⁹ Se Stenbacka (2001).

engagera sig och det kan såväl vara organiserat inom exempelvis hembygdsföreningen eller bygdekommittén som utanför traditionellt föreningsliv men andra kanske driver eget företag eller är aktiva på andra platser.

Flera kommunala tjänstemän uttrycker att det finns en vilja att överlåta initiativen till bygdernas invånare samtidigt som kommunens egen tjänsteman tar rollen som ”samordnare”. Kan det vara så att kommunen inte bara startar samråd och nätverk för att vara hjälpsamma, de vill också ha kontroll på vad som pågår på landsbygden? Vilken typ av engagemang är eftersträvansvärt och i så fall varför? Inom strukturfondsarbetet vad gäller 5b²⁰ är lokal mobilisering av stor betydelse eftersom det anses vara en förutsättning för att genomföra lyckade utvecklingsprojekt. Ett av de värden som tidigare nämndes, delaktighet, har också att göra med engagemang och lokal mobilisering. Att genomföra projekt tillsammans med andra kan bekräfta känslan av delaktighet och dessutom uttryckas i konkret förändringsarbete. Samtidigt kan vi finna exempel där endast ett par personer står för initiativtagande och drivande av olika projekt eller föreningsverksamhet, de utgör viktiga och engagerade nyckelpersoner men förankringen kan vara osäker och om en sådan person flyttar eller blir sjuk läggs arbetet ner. Rollfördelningen mellan kommunens åtaganden och byrådens kan upplevas som oklar och uppfattningen kan vara att ”bygden lämnas åt sitt öde” eller att kommunen ingriper i för hög grad.

Service och sysselsättning

Förväntningarna på service tycks vara lågt ställda men på vissa håll anses det betydelsefullt att slå vakt om det enda som finns; vanligen affären. Någon av de intervjuade påpekar att det för räddningstjänsten är omöjligt att ta sig fram på kort tid. Vägarna är dåliga och avstånden långa. "Det man är rädd för är om man skulle råka ut för något akut." Alla de undersökta områdena kännetecknas av dåliga kommunikationer. I intervjuerna framkommer att det är en realitet som accepteras eftersom passagerarunderlaget är så litet. Det är svårare att acceptera att vägarna är undermåliga. Vägarna är bland det mest grundläggande för att kunna bosätta sig på landsbygden.

Distansarbetet har inte ökat i den takt som förutspåddes i början av 1990-talet. Dock finns det en tilltro på att informationsteknologin kan stärka både regioner och kommuner inom flera olika områden. Rent praktiskt finns det problem på den tekniska sidan, förväntningarna på tekniken är höga och få vill nöja sig med mindre än det bästa. Arbetsuppgifternas karaktär och behovet av arbetskamrater kan vara andra hinder.²¹ Potentialen för distansarbete bedöms som stor, men det råder stora skillnader vad gäller graden av kvalificering mellan exempelvis konsulter och call-centers och det är inte givet att det är det ena eller det andra som det finns behov av.

Inflyttning och framtida forskning

I några punkter kan vi sammanfatta vad som enligt de intervjuade har haft betydelse för det första inflyttningen och för det andra bygdernas utveckling och aktiviteter. Motiv till landsbygdsinflyttningen består i huvudsak av människors värderingar och uppfattningar om vad som kännetecknar ett gott liv, i intervjuerna framställt som:

- man är trött på jäkt och stress och vill ha livskvalitet, lugn och en förändrad boendemiljö
- trygghet så som ”att aldrig behöva låsa bilen”

²⁰ Se till exempel Glesbygdsverket: Samlat programplaneringsdokument för mål 5b Skärgården i Sverige 1995–1999.

²¹ Planering och Miljö, Region Skåne (2001)

- hemlängtan; i vissa områden finns en stark tradition av att människor har en dragning till hemorten
- man vill få utrymme för verksamheter, att ha tillgång till en verkstad där man kan vara avskild och föra oväsen
- att husen är relativt billiga framkommer i alla områden samtidigt som man är medveten om andra fördyrade levnadsomkostnader, i synnerhet ökade kostnader för transporter

Dessutom anges exempel som småskaligheten och det lokala, ett livaktigt föreningsliv, bygdernas historiska bakgrund samt samhörighet kring evenemang och service som faktorer som påverkar bygdens utveckling.

Billiga hus är ett motiv för att flytta till bygderna men långa avstånd gör att resorna blir dyra, ett motiv att flytta från. Det innebär att skälen egentligen inte är ekonomiska. Fritiden, eller snarare det människor vill göra med sin tid som inte består av förvärvsarbete eller hemarbete har betydelse. Jakten betyder mycket för flera av de intervjuade. Det är däremot svårt att säga något om hur inflyttarna ställer sig till jakten men det finns i alla fall ett par exempel där inflyttarna är ivriga jägare. Eftersom de flyttar till äldre fastigheter hör det sannolikt ofta till mark och jakträttigheter. Naturen är viktig både som en inramning för vissa fritidsintressen men kanske mest som något "ständigt närvarande", en atmosfär och en omgivning som man alltid har tillgång till. Det som inbegrips i begreppet "natur" kan vara både den egna trädgården och storskogen.²²

Flera av de intervjuade ser fördelar med att unga människor flyttar från bygden för att skaffa sig utbildning och erfarenheter. Däremot kan man hoppas att platsen för uppväxten betyder så mycket att de kommer tillbaka, menar de. Någon understryker dock att det är positivt med ungdomars rörlighet men att det också måste finnas möjligheter att stanna på den plats där man är uppväxt om viljan finns.

Det som har betydelse för inflyttningen om vi ser utanför inflyttarna själva, har att göra med hur bygderna uppfattas och om de framstår som platser som kan erbjuda det liv som eftersträvas. Nedanstående rubriker sammanfattar vad som enligt intervjumaterialet har påverkat bygdernas samhälleliga innehåll:

Nätverk och kontakter

Framtidstro och eldsjäl

Nyckelpersoners punktinsatser

Samordning av utvecklingsgrupper

Förhållandet mellan kommunen och lokala "eldsjäl

Enstaka gemensamma aktiviteter – frånvaron av "eldsjälarna"

Medvetenhet om utbud

Med ledning av ovanstående resultat kan man fråga sig hur inflyttningen till landsbygden skulle kunna påverkas i en positiv riktning. Kan de natur- och kulturmiljöer som attraherar inflyttarna marknadsföras på ett sådant sätt att fler hushåll hittar till dem? Och om fler hushåll vill bosätta sig på landsbygden, finns det i så fall tillgängliga bostäder? Ska fler bostäder byggas, eller är det helt enkelt de befintliga bostäderna och miljöerna som eftersträvas? Försvinner charmen om det finns ett större utbud av nyare villor eller skulle fler hushåll ha möjlighet och vilja att bosätta sig i lantliga miljöer om det fanns tillgång till hyresbostäder eller småhus? Vad har skolan för roll för att barnen skall känna sig som en del i områdets sammanhang, för att som vuxna kanske känna hemlängtan och vilja flytta tillbaks?

²² Människors förhållande till naturen finns närmare beskrivet i Svankvist (2000) och Stenbacka (2001).

En slutsats från en undersökning gällande landsbygdens nya invånare i Mälardalens landsbygd var att det är både individuellt orienterade och kollektivt orienterade värden som ligger bakom viljan att bosätta sig på landsbygden. I människors agerande synes det dock som att de kollektiva aspekterna inte är lika framträdande.

Inför framtiden vore det intressant att kartlägga individers engagemang i aktiviteter utanför det egna hushållet samt undersöka huruvida dessa aktiviteter svarar mot behov av kollektiv eller individuell karaktär. Sådan kunskap är angelägen för att förstå både hur samhället fungerar, i vilken riktning förändring sker samt vad den förändring skulle kunna få för konsekvenser. Landsbygdens lokalsamhällen kan bestå av hushåll som framför allt använder platsen för boende men som har större delen av sitt nätverk i större städer eller närliggande tätorter. Andra hushåll tar del i lokalt utvecklings- och förändringsarbete och strävar efter att förlägga större delen av "livet" till bygden. Eftersom intentionerna med boendet sålunda skiljer sig åt, kommer olika bygder att möta olika utveckling, men även inom en och samma bygd skall dessa skilda "plats-användningar" mötas. På lokal nivå skulle det kunna innebära att vi i ena änden av en tänkt skala, kan finna bygder som påminner om "sovstäder" och i den andra änden, bygder där människor i större utsträckning arbetar för förändring och där kollektivt agerande (exempelvis i bygdekommittéer) är vanligare. I en och samma bygd kan intressen kollidera och eventuellt konflikter uppstå rörande exempelvis bevarande - exploatering eller användning av resurser.

REFERENSER

Berglund, Anna-Karin (1998) Lokala utvecklingsgrupper på landsbygden. Analys av några lokala utvecklingsgrupper i termer av platsrelaterad gemenskap, platsrelaterad social rörelse och systemintegrerad lokal organisation; Geografiska regionstudier nr 38; Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet

Borgegård, Lars-Erik, Urban Fransson, Johan Håkansson & Aina Tollefsen (1993) Att flytta till glesbygden – Om beskrivningsfaktorer bakom inflyttningen till Nordanstigs kommun; GERUM nr 20; Geografiska institutionen, Umeå universitet

Ekman, Ann-Kristin (1986) Kulturbestämda framtidsbilder. Om livsformer i sju kommuner. En delrapport från projektet ”Kommunerna och framtiden”. Sekretariatet för framtidsstudier. Stockholm.

Forsberg, Gunnel & Elinor Carlbrand (1993) Mälardalen – en kreativ region. En studie av Mälardalens landsbygd i förändring; Forskningsrapporter nr 107; Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet

Glesbygdverket W. Pichler, april 2001

Glesbygdverket. Samlat programplaneringsdokument för mål 5b Skärgården i Sverige 1995–1999.

Gorton, Matthew, John White & Ian Chaston (1998) Counterurbanisation, fragmentation and the paradox of the rural idyll; I: Boyle, Paul & Keith Halfacree [eds] Migration into Rural Areas: Theories and issues; John Wiley & Sons, West Sussex; 215–235

Jamtu Östersund (2001) Bostadsmarknaden i sex inflyttningsrika glesbygdsområden – en studie av mäklarnas syn.

Liepins, Ruth (2000) Exploring rurality through ‘community’: discourses, practices and spaces shaping Australian and New Zealand rural ‘communities’; Journal of Rural Studies 16 (3); 325–341

Planering och Miljö. Region Skåne (2001-01-20) Distansarbete. Utvecklingsmöjligheter för storstadsnära områden i Skåne –exemplet Simrishamns kommun.

Stenbacka, Susanne (2001) Landsbygdsboende i inflyttarnas perspektiv. Intention och handling i lokalsamhället. Geografiska regionstudier nr 42. Kulturgeografiska institutionen. Uppsala universitet.

Svanqvist, Berit K (2000) Naturumgänge ur ett individperspektiv. Nordisk Samhällsgeografisk Tidskrift 31; 37–57

Wallhammar, Marie (1986) Boende på landsbygden. Flyttningsmotiv och boendemiljö; Meddelande / Inst. Fastighetsteknik 4:53; Sekt. Lantmäteri, Tekniska högskolan, Stockholm